

УДК 347.77

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ Й МАЙНОВІ ПРАВА СПІВРОБІТНИКА НАУКОВОГО ПАРКУ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Митник А.К., аспірант
кафедри інтелектуальної власності
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Статтю присвячено аналізу особистих немайнових і майнових прав працівника наукового парку на створені ним об'єкти права інтелектуальної власності. Розглянуто обмеження наукового парку щодо використання й розпорядження майновими правами на об'єкти права інтелектуальної власності, створені із залученням державних коштів, а також особливості регулювання особистих немайнових і майнових прав працівника наукового парку на створені ним об'єкти в разі відсутності договору про розподіл прав між зацікавленими сторонами.

Ключові слова: науковий парк, об'єкти інтелектуальної власності, особисті немайнові та майнові права, працівник, автор, творець.

Статья посвящена анализу личных неимущественных и имущественных прав работника научного парка на созданные им объекты права интеллектуальной собственности. Рассмотрены ограничения научного парка по использованию и распоряжению имущественными правами на объекты интеллектуальной собственности, созданные с привлечением государственных средств, а также особенности регулирования личных неимущественных и имущественных прав работника научного парка на созданные им объекты в случае отсутствия договора о распределении прав между заинтересованными сторонами.

Ключевые слова: научный парк, объекты интеллектуальной собственности, личные неимущественные и имущественные права, работник, автор, создатель.

Mytnyk A.K. MORAL AND PROPERTY RIGHTS OF EMPLOYEE OF THE SCIENCE PARK ON INTELLECTUAL PROPERTY OBJECTS

This article analyzes the moral and property rights of the employee Science Park to set up his intellectual property rights. Science Park is considered restrictions on the use and disposal of property rights to objects of intellectual property created involving public funds, and especially the regulation of personal non-property rights and employee Science Park on objects created by them in the absence of agreement on the allocation of rights between stakeholders.

Key words: Science Park, intellectual property, moral and property rights, employee, author, creator.

Постановка проблеми. Створення наукових парків є важливим напрямом реалізації прагнень держави в здійсненні новітніх інноваційних досліджень і розробок, які повинні прискорити науково-технічний прогрес і позитивно вплинути на розвиток економіки та соціальної сфери. Проте важливим питанням реалізації таких планів і програм є чітке визначення й розподіл немайнових і майнових прав між усіма зацікавленими сторонами створення та функціонування наукового парку, а також установлення особистих немайнових і майнових прав працівника наукового парку на створені ним об'єкти.

Ступінь розробленості проблеми. Актуальність статті зумовлена тим, що специфіка особистих немайнових і майнових прав працівника наукового парку на об'єкти інтелектуальної власності є малодослідженою в сучасній літературі. Вивченням сучасної діяльності й розвитку наукових парків займалися такі науковці, як В. Бесєдіна, О. Алімова, Г. Атаманчук В. Воротіна, М. Гаман, А. Дегтяр, В. Золотарьова, В. Корженко, І. Лукінова, В. Мартиненко, О. Мордвінова, М. Чумаченко та багато інших.

Метою статті є системне дослідження правової природи й особливостей особистих немайнових і майнових прав працівника наукового парку на створені ним об'єкти.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає Ю. Атаманова, укріплення автономності

вищих навчальних закладів як суб'єктів господарювання завдяки передачі створених інтелектуальних/інноваційних продуктів вимагає надання відповідей на низку питань щодо діяльності вищих навчальних закладів, а саме: правовий режим їхнього майна та отриманих прибутків; правовий режим результатів інтелектуальної власності, створених за рахунок бюджетних коштів; право вищих навчальних закладів бути засновниками інших юридичних осіб тощо [1].

Зазвичай майнові права на технології й об'єкти права інтелектуальної власності, створені під час виконання проектів наукового парку, є власністю наукового парку та/або його партнерів [2, ч. 3 ст. 17].

Передбачено, що передача майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів державного бюджету, і виплата винагороди творцям за використання зазначених об'єктів здійснюються в порядку, установленому Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» щодо передачі прав на технології, створені за бюджетні кошти, і виплати винагороди авторам технологій і (або) їх складових.

Так законодавець намагається, з одного боку, розв'язати питання права власності на майнові та немайнові об'єкти, що створюються в межах наукового парку. З іншого боку, визначення цього питання відображено в ба-

гатьох нормативних документах, що, беззаперечно, збільшує можливості щодо трактування прав на такі об'єкти та зменшує чітку визначеність таких немайнових і майнових прав.

При цьому центральний орган виконавчої влади, у сфері управління якого перебуває вищий навчальний заклад або наукова установа, може обмежити майнові права на використання й розпорядження технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, створених із залученням державних коштів, у разі якщо технологію й/або об'єкт права інтелектуальної власності зараховано до сфери національної безпеки та оборони держави; визнано такими, що мають використовуватися в публічних інтересах; доведено до промислового використання й реалізації готової продукції виключно за рахунок державних коштів. У цих випадках науковий парк і/або його партнери мають право використовувати технологію та/або об'єкт права інтелектуальної власності, створений із залученням державних коштів, для власних потреб, якщо інше не визначено центральним органом виконавчої влади, у сфері управління якого перебуває вищий навчальний заклад або наукова установа [2, ч. 4, 5 ст. 17].

Тож немайнові та майнові права на об'єкти, створені в межах наукового парку, є власністю засновників і партнерів такого наукового парку, права на них визначаються за домовленістю сторін у договорі або іншій угоді сторін. Єдиним обмеженням у цьому контексті є об'єкти, створені в межах наукового парку, які зараховані до сфери національної безпеки й оборони держави; визнані такими, що мають використовуватися в публічних інтересах; доведені до промислового використання та реалізації готової продукції виключно за рахунок державних коштів. Проте такі обмеження дійсні тільки в разі, якщо відповідні дослідження або розробки проводились виключно або із залученням державних коштів. Отже, якщо навіть об'єкти, створені в межах наукового парку, належать тим чи іншим чином до, наприклад, сфери національної безпеки й оборони держави, але під час їх створення використовувались кошти виключно приватних компаній або партнерів, то права власності на них будуть належати науковому парку, засновникам і партнерам згідно з укладеним договором щодо розподілення немайнових і майнових прав на них.

Зазвичай у межах наукового парку розробляються інноваційні продукти й технології, з першого погляду видається, що саме науковий парк повинен мати весь обсяг принаймні майнових прав на такий продукт. Але наукові парки, навіть повністю створені за рахунок державних коштів, не можуть ефективно функціонувати самі по собі, тобто без участі інших науковців, наукових установ, інших наукових парків, приватних компаній і корпорацій. І справа тут не лише в тому, що такі наукові парки не мають, особливо в Україні, достатньо коштів для проведення ефективних фундаментальних досліджень, які б були передумовою створення інноваційних технологій чи продуктів. Для створення дійсно ін-

новаційного продукту або технології потрібне зосередження наукових знань, досвіду та вже наявних технологій багатьох суб'єктів такої діяльності. Науковий парк, який зазвичай створений на базі певного вищого навчального закладу, без консолідації таких знань і досвіду інших наукових парків, науковців, наукових установ, приватних компаній не матиме можливості розвинути відповідну технологію або здатний буде досягти прогресу в цьому питанні з витратою набагато більшого часу та зусиль, порівняно з тим, коли він буде використовувати вже наявний досвід і знання із цього питання.

Як суб'єкти права інтелектуальної власності виступають творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові й (або) майнові права інтелектуальної власності, які отримують такі права на підставі Цивільного кодексу України, іншого закону або договору [3, ч. 1 ст. 421].

Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. У випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам. Особисті немайнові права інтелектуальної власності не залежать від майнових прав інтелектуальної власності. Особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, установленими законом [3, ч. 1–4 ст. 423].

Тобто, зазвичай творець має весь обсяг немайнових прав на об'єкти інтелектуальної власності. Проте, якщо вести мову про наукові парки, творець інноваційної технології або продукту, як правило, знаходиться або в трудових відносинах із таким науковим парком, або між науковим парком і творцем укладається відповідний договір, у якому прописуються права, у тому числі немайнові, на результати праці такого винахідника.

Отже, немайнові права на об'єкт інтелектуальної власності, створений у межах наукового парку, належать винахіднику. Але й науковий парк зі свого боку може мати певний обсяг немайнових прав під час створення об'єкта інтелектуальної власності через фінансування таких досліджень, створення умов і сприяння науковому розвитку такої технології. Проте право надати ім'я винаходу належить виключно автору, що, у свою чергу, не вирішує проблему, оскільки часто відокремити дії групи осіб, наприклад, науковців, у процесі створення нового продукту чи технології досить складно.

Як зазначає А. Міндрул, характерною особливістю авторського права є те, що ним охороняється лише форма вираження творів, але не охороняються будь-які ідеї, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі. Отже, зважаючи на те що результати науково-дослідних робіт і дослідно-конструкторських і технологічних робіт дуже тісно переплітаються з об'єктами інтелектуальної

власності, з метою додержання вимог законодавства України у сфері інтелектуальної власності, у договорах на виконання науково-дослідних робіт і дослідно-конструкторських і технологічних робіт потрібно передбачати положення щодо врегулювання цих питань [4, с. 7–20].

Урегулювання відповідних відносин має забезпечити дотримання прав осіб, які проводять науково-дослідні роботи і дослідно-конструкторські й технологічні роботи, так й інших осіб, на кшталт наукових парків, науково-дослідних установ, організацій, приватних інвесторів тощо. Визначення обсягу немайнових і майнових прав на проведення науково-дослідних робіт і дослідно-конструкторських і технологічних робіт має відбуватись через укладення відповідного договору та бути передбачено в законодавстві. На сьогодні цивільним законодавством обсяг прав як коло суб'єктів таких прав на науково-дослідні роботи й дослідно-конструкторські й технологічні роботи не визначено.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта або в разі укладення договору про розподіл прав інтелектуальної власності майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта й замовникові спільно або тільки замовнику [3, ч. ч. 1, 2 ст. 430]. Усі ці особливості розподілу немайнових і майнових прав потрібно завчасно вирішувати в межах договору на створення об'єкта інтелектуальної власності або в трудовому договорі.

Також право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам спільно, може здійснюватися за договором між ними. У разі відсутності такого договору право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам, здійснюється спільно [3, ч. 1 ст. 428].

Отже, коли в межах наукового парку створюється новий об'єкт інтелектуальної власності і при цьому між зацікавленими сторонами відсутній договір про розподіл немайнових і майнових прав на цей об'єкт, визначення обсягу прав на нього відбувається відповідно до закону. Тобто, якщо цей об'єкт права інтелектуальної власності створений працівником, то немайнові та майнові права його використання визначаються трудовим договором із таким працівником або за його відсутності відповідно до закону. Якщо новий об'єкт інтелектуальної власності створений за участі наукового парку й інших осіб, наприклад, приватних компаній, наукових установ тощо, то обсяг немайнових і майнових прав таких сторін на нього залежить від їх розподілу у відповідному договорі, а за його відсутності – такі права використовуються спільно всіма його учасниками.

Як відзначає Ю. Осипова, до об'єктів, створених у зв'язку з виконанням трудового договору, можна зарахувати об'єкти права інтелектуальної власності, що будуть одночасно відповідати таким умовам: будуть створені творцем у період існування між ним і юридичною або фізичною особою, що

претендує на отримання права інтелектуальної власності трудових відносин; діяльність щодо створення конкретного об'єкта права інтелектуальної власності, який має відповідати наперед визначеним роботодавцем параметрам, або інша інтелектуальна, творча діяльність, що хоча безпосередньо не націлена на створення конкретного об'єкта права інтелектуальної власності, однак може призвести до його створення, має бути визначена як трудова функція (обов'язок) творця-працівника. При цьому остання може бути визначена як у самому трудовому договорі, так і в локально-нормативних документах роботодавця або в його завданні/дорученні [5, с. 14].

Отже, особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. У певних випадках, наприклад, за наявності договору, який можуть бути передбачені права роботодавця на інтелектуальну власність працівника, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де або в якій працює працівник. В інших випадках майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, і юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює, спільно, знову ж таки якщо інше не встановлено договором [3, ч. ч. 1, 2 ст. 429].

При цьому право на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель) має роботодавець винахідника. У такому разі винахідник подає роботодавцю письмове повідомлення про створення ним службовий винахід (корисну модель) із описом, який повинен розкривати сутність винаходу (корисної моделі) достатньо ясно й повно. Роботодавець повинен протягом чотирьох місяців від дати одержання від винахідника повідомлення подати до заявки на одержання патенту, чи передати право на його одержання іншій особі, або прийняти рішення про збереження службового винаходу (корисної моделі) як конфіденційної інформації. У цей самий строк роботодавець повинен укласти з винахідником письмовий договір щодо розміру та умов виплати йому (його правонаступникові) винагороди відповідно до економічної цінності винаходу (корисної моделі) й (або) іншої вигоди, яка може бути одержана роботодавцем. Якщо роботодавець не виконає зазначених вимог у встановлений строк, то право на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель) переходить до винахідника або його правонаступника. У цьому випадку за роботодавцем залишається переважне право на придбання ліцензії [6, ст. 8, 9].

Питання розподілу немайнових і майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, у тому числі створених у межах наукового парку, зосереджені в багатьох нормативно-правових актах, що не додає чіткості й визначеності під час їх застосування. Отже, питання визначення обсягу таких прав варто завчасно

вирішувати шляхом укладення відповідного договору.

При цьому, як зазначає І. Коваль, аналіз сучасного стану реалізації задекларованих державою напрямів розвитку сфери інтелектуальної власності за участю суб'єктів науково-освітньої діяльності свідчить про те, що заявлені пріоритети ще не знайшли свого належного розвитку на рівні чітких законодавчо визначених механізмів комерціалізації прав інтелектуальної власності. Нормативно-правова основа регулювання зазначених відносин представлена розгалуженим масивом законодавчих актів, які характеризуються різними неточностями та неузгодженістю регулювання визначених відносин. Неврегульованим залишається правовий режим прав інтелектуальної власності вищих навчальних закладів і безпосередньо механізм їх комерціалізації [7, с. 12].

Із цим погоджується О. Орлюк, який відмічає, що вибір шляху інноваційного розвитку й формування державної інноваційної політики для уряду будь-якої держави починається з визначення основоположних, базових пріоритетів як елементів державної політики, із яких починається її формування і якими визначаються її магістральні напрями. У цьому аспекті створення нового механізму визначення науково-технічних та інноваційних пріоритетів є головним під час формування й реалізації ефективної інноваційної політики в Україні [8, с. 70].

Отже, головним завданням державної політики у сфері врегулювання питань немайнових і майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені в межах наукового парку, є формування єдиної прозорої системи відповідних відносин, яка повинна базуватись на визначенні та захисті прав усіх зацікавлених сторін. Проте на сьогодні така система має певні недоліки, які звужують можливості ефективного використання потенціалу наукових парків у процесі створення новітніх інноваційних продуктів і розробок.

Із цим погоджується Ю. Атаманова, яка підкреслює, що, визнаючи провідну та керівну роль держави в питанні активізації інноваційних процесів у країні, не можна все ж таки її переоцінювати й забувати те, що основне її завдання в інноваційній сфері – створити та забезпечити ефективне функціонування всіх підсистем інноваційного розвитку, налагодити їх гармонійну роботу, заповнити ті відсутні елементи і прогалини в механізмі, які стримують проведення й передачу результатів наукових досліджень до реального сектора економіки та їх упровадження останніми [9, с. 135].

Як зазначає Г. Андрущак, доволі цікавим є досвід США, відповідно до законодавчої практики яких держава не намагається зберегти за собою всі права на об'єкти інтелектуальної власності, які створюються з використанням державного фінансування. У всіх випадках, коли це можливо та не вступає в суперечності з інтересами національної безпеки, виключні права на об'єкти інтелектуальної власності не тільки зберігаються за

виконавцем (підрядником), а й можуть бути передані партнеру із приватного сектора [10, с. 54–73].

Таку позицію підтримує Б. Падучак, який, у свою чергу, зазначає, що в США права інтелектуальної власності є ключовим елементом сучасної політики федерального уряду в галузі трансферу технологій, а її головним принципом – надання прав власності на продукти розробок недержавним установам, навіть якщо роботи виконувалися за бюджетні кошти. Наявність прав інтелектуальної власності надає можливість університетам, приватним і «напівприватним» лабораторіям і компаніям комерціалізувати ці права шляхом взаємодії з приватним сектором. Водночас такі рушійні механізми процесу трансферу технологій, як приватний сектор, підприємці, венчурні фонди, промисловість, не є прямими суб'єктами законодавства в цій сфері. Їхня діяльність регулюється загальним комерційним правом і, зокрема, Податковим кодексом. Так, якщо університети й більшість дослідницьких інституцій є неприбутковими організаціями, їхня діяльність підпадає під певні елементи цього Кодексу, який чітко визначає, які види науково-дослідних робіт звільняються від податків і як саме оподатковуються ліцензійні угоди для неприбуткових установ. При цьому приватний сектор перебуває в полі дії інших податкових механізмів, особливо на нерухомість і прибуток, які суттєво впливають на процес трансферу технологій [11].

Висновки. Отже, особа може бути автором об'єкта інтелектуальної власності, але при цьому права на використання цього об'єкта можуть повністю або частково належати іншій особі. Це стосується й наукових парків. Зазвичай у межах наукового парку розробляються інноваційні продукти й технології, з першого погляду видається, що саме науковий парк повинен мати весь обсяг наймні майнових прав на такий продукт. Але наукові парки, навіть повністю створені за рахунок державних коштів, не можуть ефективно функціонувати самі по собі, тобто без участі інших науковців, наукових установ, інших наукових парків, приватних компаній і корпорацій. Науковий парк, який зазвичай створений на базі певного вищого навчального закладу, без консолідації таких знань і досвіду інших наукових парків, науковців, наукових установ, приватних компаній не матиме можливості розвинути відповідну технологію або здатний буде досягти прогресу в цьому питанні з витратою набагато більшого часу та зусиль, порівняно з тим, коли він буде використовувати вже наявний досвід і знання із цього питання. Тобто, зазвичай творець має весь обсяг немайнових прав на об'єкти інтелектуальної власності. Проте, якщо вести мову про наукові парки, творець інноваційної технології або продукту, як правило, знаходиться або в трудових відносинах із таким науковим парком, або між науковим парком і творцем укладається відповідний договір, у якому прописуються права, у тому числі немайнові та майнові, на результати праці такого працівника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Атаманова Ю. Правові проблеми комерціалізації результатів наукових досліджень вищими навчальними закладами в Україні / Ю. Атаманова // Проблеми господарського права. – 2012. – № 3 (70). – С. 109–121.
2. Про наукові парки : Закон України від 25 червня 2009 р. № 1563-VI (із змін та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 51. – С. 1859. – Ст. 757.
3. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Міндрул А.. Проблеми відображення питань інтелектуальної власності в договорах на виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських і технологічних робіт / А.В. Міндрул // Актуальні аспекти договірних відносин у сфері інтелектуальної власності : збірник матеріалів науково-практичного семінару / колектив авторів. – К. : НДІ ІВ НАПрНУ ; Лазурит-Поліграф, 2010. – 170 с.
5. Осипова Ю. Службові об'єкти права інтелектуальної власності, створені у вищих навчальних закладах / Ю. Осипова // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2013. – № 2 (70). – С. 11–23.
6. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII (із змін та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 32.
7. Коваль І. Проблеми комерціалізації вищими навчальними закладами прав на об'єкти інтелектуальної власності / І. Коваль // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – № 4. – С. 11–18.
8. Орлюк О.П. Законодавче забезпечення інноваційної діяльності в Україні / О.П. Орлюк // Наука та інновації. – 2008. – № 1. – Т. 4. – С. 68–73.
9. Атаманова Ю. Концептуальні підходи до систематизації інноваційного законодавства та розроблення проекту Інноваційного кодексу України / Ю. Атаманова // Проблеми господарського права. – 2011. – № 2 (65). – С. 123–131.
10. Андрущак Г.А. Коммерциализация результатов интеллектуальной деятельности, созданных за средства госбюджета / Г.А. Андрущак // Актуальні аспекти договірних відносин у сфері інтелектуальної власності : збірник матеріалів науково-практичного семінару / колектив авторів. – К. : НДІ ІВ НАПрНУ ; Лазурит-Поліграф, 2010. – 170 с.
11. Падучак Б. Имущественные права интеллектуальной собственности на технологию, созданную за счёт средств государственного бюджета / Б. Падучак // Теория и практика интеллектуальной собственности. – 2009. – № 6.